

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Szokványos elgondolások a giccsről:

a rossz ízlés a hatás előre gyártása és erőszakolása;

„az ilyen mű érzelmi hatást akar kiváltani, sőt, már kiváltva, kommentálva és előre csomagolva akarja átnyújtani”

- az érzelmi inger megisméltésének technikája

„A giccs tehát olyan művészi kommunikáció, amelyben az alapvető célkitűzés nem az, hogy az olvasót az aktív felfedezés élményében részesítsük. Ellenkezőleg: erőnek erejével arra kényszerítjük, hogy egy bizonyos hatást érezzen, abban a hiszemben, hogy ez adja az esztétikai élvezetet.”

- a giccs a művészi hazugság egyik formája

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

- az ilyen megfogalmazások a művészet történelmietlen felfogását takarják: azért mert hatást akar kiváltani egy mű, még nem kell kizárni a művészet birodalmából (pl: antik görög színházban hatás kiváltása a cél)
- a hatás provokálása önmagában még nem elegendő ahhoz, hogy giccsről beszéljünk:
 - az ilyen szövegek művészi szövegnek szeretnének látszani;
 - nem csak azért giccses, mert érzelmi hatást vált ki, hanem mert azt a képzetet sugallja, hogy a hatását élvező olvasó magasabb rendű esztétikai élvezetben részesül

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Giccs és tömegkultúra

- giccsről beszélve gyakran keverjük a tömegkultúrával, hiszen a kultúraipar mindig is hajlamos volt arra, hogy előre csomagolt hatásokat adjon el, „hogya termékhez mellékelje a használati utasítást, az üzenethez a kiváltandó reakciót”
[ilyen használati utasítás a műfajmegjelölés is]
- sokan az avantgarde, az elitművészet védelmében beszélnek a giccsről
 - azonban Eco szerint értelmetlen felvetni a köznapi vagy kommunikációs célú dolgokról (útjelző, tévéműsor), hogy jó vagy rossz ízlésű-e, mert ott a hatás fontossága teljesen más jellegű
 - nem csak az avantgarde jön úgy létre, mint a giccs elterjedésének a reakciója, hanem a giccs is éppen úgy újul meg, hogy állandóan gyümölcsözteti az avantgarde felfedezéseit.

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Giccs és midcult

- a midcultot sokan a masscult elfajzásának tekintik, amely valójában a közönség kívánságait szolgálja, mint a masscult, de látszólag nehéz és kiváltságos élményhez invitálja a műélvezőt
 - a midcultot a népszerűsítéssel, mint eleve rosszal azonosították
- pedig Eco szerint nem biztos, hogy rossz:
 - csupán „művészetnek adja azt, ami jó minőségű fogyasztási cikk”
 - az avantgarde-ot felsőbbrendűnek tartó szemlélettel az a baj, hogy szerinte minden törekvés, mely közvetíteni akarja azt, elfajul, mivel az átlagember menthetetlen
 - mintha az avantgarde értéke azonnal eltűnne, mihelyst többen megismerik és kívánják, mikor már nem csak a kiváltságosok értik
- ezzel Eco szerint az arisztokrata kritika saját áldozata lesz: mindig gyűlölni fogja azt, amit az átlagközönség szeret, tehát megint csak a tömeg irányít.

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

A giccs és a hazugság

- giccs hazugság, de nem a tartalmak, hanem magának a kommunikációnak a formai szintjén elkövetett csalás: egy fogyasztási termék azt mondja magáról, hogy művészet

Adorno: az eltömegesített ember és az áruvá tett művészi termék között meggondolásmentes és elemezhetetlen imádás zajlik

- a rendszer előre tudatja velünk, hogy melyik termék jó, s így felment az ítélethozatal alól [*lásd zenei toplista*]

Eco: ez a felfogás is differenciálatlanul tekint a tömegre

- na és mi lesz a vitathatatlanul értékessel, ha tömegfogyasztási forgalomba kerül? (Beethoven V., Mona Lisa)

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Eco és a nyitott giccs

- a nyelvi üzenetet használja mintának: feladó – kód -fogadó
 - a hagyományos, referenciális mondatban a dekódoló előre ismeri a nyelvet, és tudja, hogy az üzenet hűen követi a kód előírásait
- a költői üzenet úgy használja a terminusokat, hogy referenciális funkciójukban változás álljon be: kiküszöböli az egyértelmű dekódolás lehetőségét
 - „a kódfejtő” így nem ismeri a kódot előre, hanem az üzenetnek a kontextusából kell megtanulnia: a figyelme így nem az üzenet tartalmára, hanem a jelölők struktúrájára, a kódra, a nyelvre fog irányulni
 - „az üzenetnek saját maga által történő kiemelése az, ami a költészeti funkciót igazán jellemzi”
- a költői üzenet megsérti a kódot, ezáltal meglepetést vált ki, és eléri, hogy a dekódoló másképp viszonyuljon hozzá

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Eco és a nyitott giccs

- amikor azonban a művet már megértettük, az általa megvalósított kódsértés a kód részévé válik: a dekódoló már ismeri a kódot, mikor az üzenettel találkozik
 - így nincs meglepetés, hanem a legelterjedtebb dekódolást alkalmazza, a kurrens értelmezést
 - az üzenet elveszti stiláris töltését, a mű stilémái elhasználódnak

giccs: az, ami azért jut el a tömegekhez, mert már elhasználódott

- csak hogy közben a költői üzenet ugyanaz maradt, csupán a kontextus változott meg
 - ezért kétértelműsége szakadatlan kihívás, és amikor már elterjedt, akkor is lehetséges, hogy valaki úgy nyúl hozzá, mint teljesen szűz anyaghoz
 - vagy a fogyasztó megveszi a kép reprodukcióját, de tájékozatlansága folytán nem a szokásos kódot alkalmazza rá, tehát foglalkozik a dekódolással

A rossz ízlés struktúrája – Umberto Eco

Eco és a nyitott giccs

- valamely forma elhasználódása tehát nem mindig teljes és visszanyerhetetlen:
 - önkényes, „oda nem illő” kód alkalmazásával is lehet gazdagabb az üzenet, mint amilyenek azt szerzője gondolta
- lehet, hogy a hangversenyteremben az értelmiségi egyáltalán nem dekódolja a szimfóniát, hanem csak mint fétist használja
 - lehet, hogy a munkás, aki rádió után fütyörészi, jobban megfelel a zeneszerző elvárásainak, „költőibb módon” dolgozza fel az üzenetet